NIDAROS DOMKIRKES
RESTAUREERINGSARBEIDER

ÅRSRAPPORT 2015

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

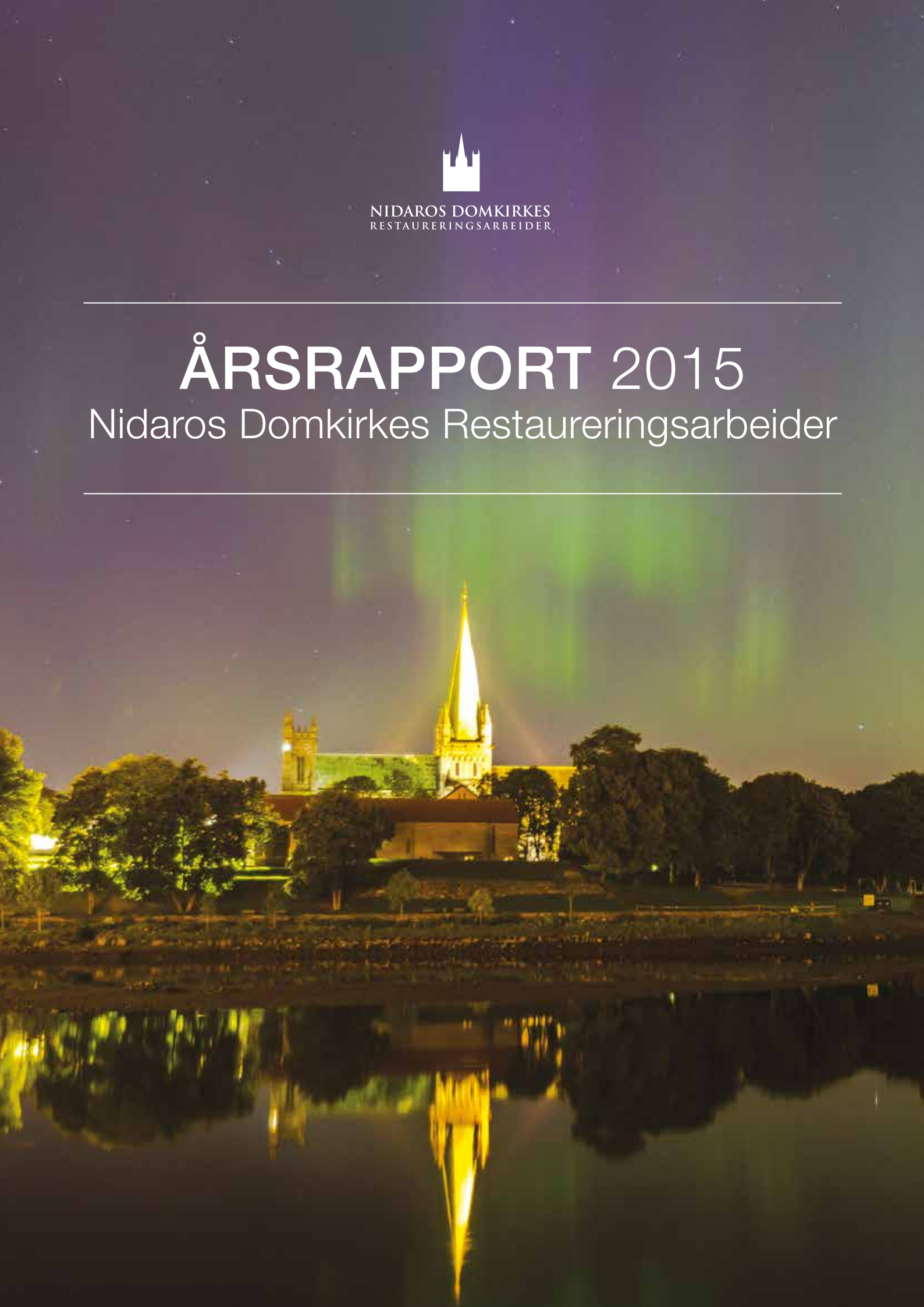

INNHOLD

1 STYRETS BERETNING ..... s **04**

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL ..... s **06**

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER ..... s **10**

4 STYRING OG KONTROLL I VIRKSOMHETEN ..... s **40**

5 VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER ..... s **42**

6 ÅRSREGNSKAP ..... s **44**

Forside: Nidarosdomen i Nordlys ©Sven-Erik Knoff

S 10: ©Håkon Gullvåg

S 13: Regalierommet ©Cathrine Dillner Hagen

S 22: Forsker Øystein Ekroll i media, skjermbilde fra *www.nrk.no*

S 20: Restaurering av spiret ©NDR

S 30: Barneformidling i Erkebispegården ©NDR

S 32: Middag for nobelprisvinnerne Edvard og May-Britt Moser ©Adresseavisen

S 40: Kroningsstol fra 1818: ©Lasse Berre

S 50: Nidarosdomens vestfront: Knut Aage Dahl

Bakside: Kongeinnganen ©NDR

Når ikke annet nevnt: ©Henning Grøtt/NDR

Layout: Tone Harbakk/NDR

1 STYRETS BERETNING

2015 er siste året i dette styrets periode, og vi kan rapportere om et spennende, aktivt og utviklende år for Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR). Etter at vi i 2014 hadde hovedfokus på Steinmeyerorgelet og utfordringene rundt dette, kunne vi i rapporteringsåret på nytt sette fokus på restaurering og vedlikehold av selve katedralen, og vi kunne i større grad holde åpent for publikum enn året før. På mange måter har NDRs arbeid dette året vært på «oppadgående». Særlig i andre kvartal bøyde vi nakken og så til topps mens modige stillasbyggere og våre egne dyktige og modige fagfolk inspiserte, sikret og restaurerte spirtoppen med nyforgylling av kule og kors som høydepunkt i mer enn en forstand. Dette spektakulære prosjektet ble nøye fulgt av media fra begynnelse til slutt, og mange kunne glede seg da stillasene ble tatt ned og kors og kule på nytt kunne glitre over byen.

Dette er også året da første halvdel av prosjektet Kongeinngangen ble fullført. Portalen er nå helt demontert, og vinteren 2015/16 er det full aktivitet i steinhuggerverkstedet for å gjøre klart for oppmuringen, som starter når temperaturen er på plass til våren. Her gjør betydelige personellressurser en stor og nødvendig innsats for å holde planlagt fremdrift i prosjektet. Inne i katedralen er det også gjort viktige arbeider fra rensing av flagg og puss av sølvkorset til montering av nye vindfang på sidedørene i vest og bistand for fullføring av kirkens tredje orgel - kororgelet.

Restaureringen av Artilleribygget har hatt minimal fremdrift dette året. Dels skyldes det lange prosesser for å finne frem til godkjente fundamenteringsmetoder, og dels skyldes det problemer med et nylagt tak som ikke ble forskriftsmessig lagt. Ved inngangen til 2016 begynner ting å falle på plass, og vi håper at neste års rapport vil kunne fortelle om en langt annen progresjon. Ubrukte ressurser her ble i stedet benyttet til vedlikeholdet av spirtoppen og til en rekke andre vedlikeholdsprosjekter i anleggene.

Parallelt med dette har publikumsavdelingens personale tatt i mot et stort (og stadig stigende) antall besøkende både i kirken og i Erkebispegården.

1 STYRETS BERETNING

Bygningenes historie er fortalt og nasjonens historie som er knyttet til katedralen og anleggene omkring, er formidlet på en god måte. Tilbakemeldinger direkte og på Trip Advisor har bekreftet at det gjøres en god jobb i møte med publikum.

Vi har alltid vært en aktiv medspiller i arbeidet med å ta i mot pilegrimene til Nidaros domkirke, og vi har støttet opp om Pilegrimsgården og Nasjonalt Pilegrimssenters virksomhet der det har vært naturlig. Høsten 2015 fikk vi i oppdrag å ta Nasjonalt Pilegrimssenters virksomhet inn i bedriften og overta senterets ansatte, ansvar og virksomhet fra 1.7.2016. Etter at regjeringsbeslutningen kom i oktober, har vi startet en evaluering av organisasjonen og gjennomgår nå ordningen av vår virksomhet slik at alle deler av NDR skal komme godt og styrket ut av sammenslåingen. At vi i 2015 også etablerte et samarbeid med Stiklestad Nasjonale Kultursenter både innenfor formidling og forskning er i denne sammenhengen ingen ulempe.

Styret har sammen med ledergruppen dette året gjennomgått og fornyet virksomhetens strategidokument og vedtatt en langtidsplan for perioden 2016-2020(-30). Dette har vært et omfattende arbeid som forhåpentlig vil sette retning og legge et godt grunnlag for det nye styret og for hele bedriftens virksomhet både mot 150-års jubileet i 2019 og mot den store tusenårsfeiringen av St.Olav i 2030-31.

Trondheim, mars 2016

Anne Kathrine Slungård *Styreleder*

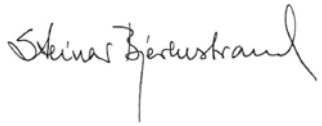

Steinar Bjerkestrand *Direktør*

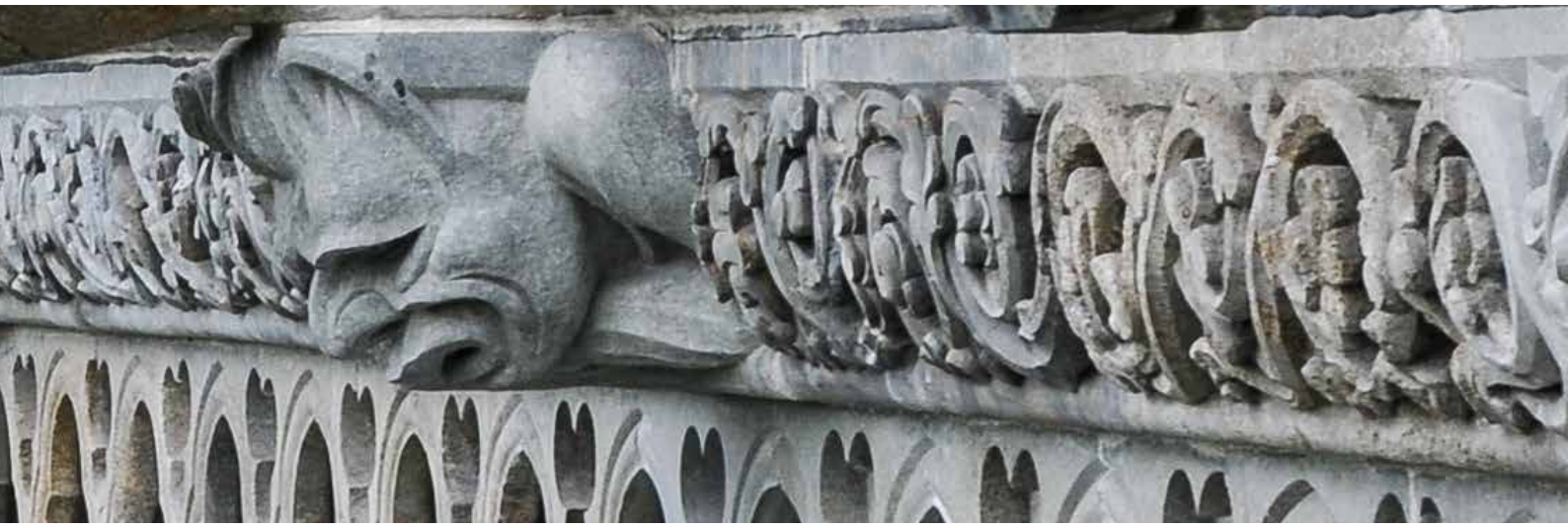

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

VIRKSOMHETEN OG SAMFUNNSOPPDRAGET

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) er et statlig forvaltningsorgan under Kulturdepartementet med oppgave å forvalte Nidaros domkirke og Erkebispegården slik at disse bevares, utvikles og formidles som levende kulturminner og kirkelige byggverk. Forvaltningen skal foregå i samarbeid med brukerne, de berørte kirkelige instanser og antikvariske myndigheter.

TILDELINGSBREVET FOR 2015 HAR TRE OVERORDNEDE MÅL:

1. Nidarosdomen og Erkebispegården ivaretas gjennom et planmessig vedlikehold som baserer seg på forskning og anerkjente konserveringsmetoder.
2. Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie blir formidlet til publikum.
3. NDR skal opprettholde sin posisjon som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein.

VÅRE VERDIER

For å løse vårt samfunnsoppdrag har vi følgende verdier som rettleder oss i vårt arbeid og de beslutningene vi tar.

Samspill

Åpenhet skaper tillit, gir trivsel og kunnskap.

Samhold bygger fellesskap på tvers av arbeidsoppgaver og avdelinger.

Respekt gir trygghet for at alle skal føle seg verdsatt og kunne yte sitt beste.

Omdømme

Pålitelig NDR skal opprettholde et godt omdømme i møte med publikum og kunder.

Kreativ Vi skal alltid utføre våre arbeidsoppgaver på en stadig bedre måte.

Kompetent NDR skal ha medarbeidere med høy kompetanse innenfor alle felt.

FAGLIG TILNÆRMING

Vi skal være oppdaterte og delta i internasjonal og nasjonal diskusjon, og vi må følge opp føringer

innen konservering, restaurering og formidling av kulturhistorie. Vi skal bruke slik kunnskap aktivt for å løse vårt oppdrag.

UNESCOs konvensjon for verdens kultur og naturarv legger de prinsipielle rammene for forvaltningen av Norges kulturarv, med henvisningen til Venezia charteret, Nara-dokumentet fra ICOMOS med tilhørende utdypende tekster fra UNESCOs rådgivende organer. Sammen med ICOMs museumsetiske regelverk gir disse grunnlag for Stortingets føringer for kulturminneforvaltning.

SAMARBEID

I samarbeid med myndighetene, kirken og andre brukere, skal vi søke å legge forholdene til rette for en aktiv og verdig bruk av anleggene som står i forhold til deres symbolske, religiøse og historiske verdi og tålegrense.

STRATEGI 2015-2020(-30)

I årets siste styremøte vedtok man hovedstrategier for de neste årene. Strategidokumentet er et resultat av en omfattende prosess i hele bedriften. Det er derfor en samstemmig virksomhet som stiller seg bak strategiene for de kommende år:

- Vi skal forske på, og utvikle ny kunnskap om bygnings- og restaureringshistorien samt bygnings-teknikkene som har vært anvendt på Nidaros domkirke og i Erkebispegården. Dette skal sammen med annen forskning gi grunnlag for en kvalitativt god forvaltning og formidling av anleggene.
- Vi skal planmessig sikre, vedlikeholde og restaurere alle bygninger i vår forvaltning på et kvalitativt høyt nivå.
- Vi skal være en faglig ledende håndverksvirksomhet i nasjonal sammenheng. Vi skal kunne tilby rådgivnings-, veilednings- og håndverkstjenester til eiere av verneverdige bygg i stein.
- Vår formidling skal være samfunnsaktuell, ta i bruk moderne virkemidler og være tilpasset definerte målgrupper. Formidlingen skal skape refleksjon og forståelse. Nidaros domkirke og Erkebispegården skal til enhver tid være et attraktivt besøksmål.
- Vi skal opprettholde intern opplæring og etter-utdanning og videreutvikle denne slik at vi til en hver tid innehar nødvendig kompetanse for å løse de oppgaver vi er satt til å utføre.

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

ORGANISASJON OG LEDELSE

Styret er oppnevnt av Kulturdepartementet og har i perioden 2012-2015 hatt følgende medlemmer:

Styreleder	**Anne Kathrine Slungård**
Nestleder	**Jan Oddvar Skisland**
Styremedlemmer	**Helga Haugland Byfuglien**, Bispemøtets preses
	Ellen Tveit Klingenberg
	Odd Inge Holmberget (ansattes representant)
Varamedlemmer	**John Egil Bergem**
	Randi Sakshaug
	Gry Kleven (ansattes representant)
	Kristin Bjørlykke (ansattes representant)

Preses har fast sete i styret, med Nidaros biskop som personlig varamedlem.

Ledelsen består av:

Direktør	**Steinar Bjerkestrand**
Avdelingsdirektør Restaureringsavdelingen	**Marie Louise Anker**
Avdelingsdirektør Publikumsavdelingen	**Inge Sørgård**
Administrasjonssjef	**Else-Marie Galåen**
Økonomisjef	**Jill Løhre**

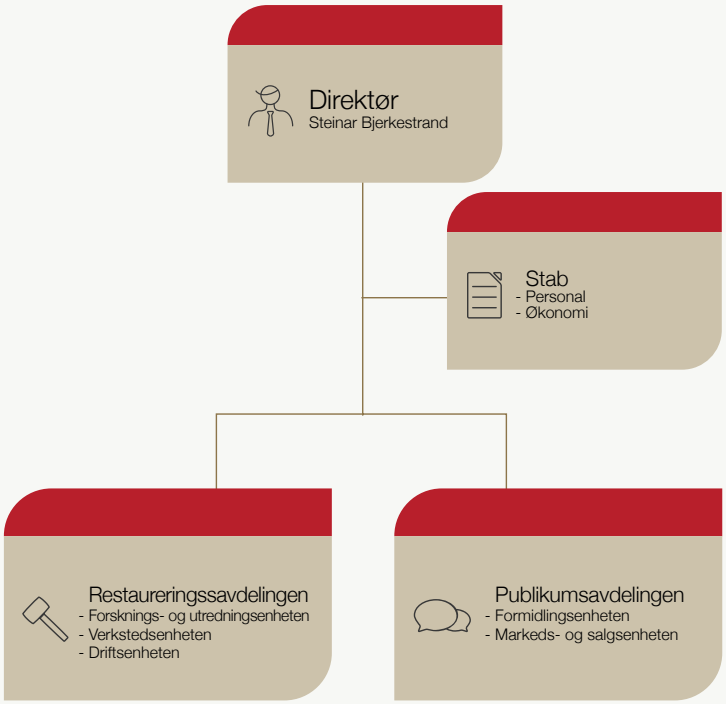

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

HOVEDTALL[1]

		2013	2014	2015
Årsverk	*Antall*	62,7	60,3	61,7
Samlet tildeling	*Kroner*	56 198 000	54 387 000	54 921 000
Samlet inntektskrav	*Kroner*	-20 219 000	-20 927 000	-21 617 000
Utnyttelsesgrad	*Prosent*	97,6	96,5	102,0
Sum driftskostnader	*Kroner*	57 704 000	58 900 000	60 992 000
Sum driftsinntekter	*Kroner*	59 104 000	61 045 000	59 806 000
Lønnsandel av driftskostnader	*Prosent*	53,1	51,9	53,3
Lønnsutgifter pr. årsverk	*Kroner*	488 000	525 000	527 000

BESØKSTALL

	Resultat 2013	Resultat 2014	Mål 2015	Resultat 2015
Besøkende i Nidarosdomen	329 420	285 803	316 400	346 276
Besøkende i Lavetthuset (Riksregalie-utstillingen og temporær utstilling)	23 154	29 978	30 000	27 955
Besøkende i Museet Erkebispegården	19 940	23 564	23 600	22 004
Totalt antall besøkende	372 514	339 345	370 000	396 226
Antall solgte billetter	165 812	173 793	168 000	181 465

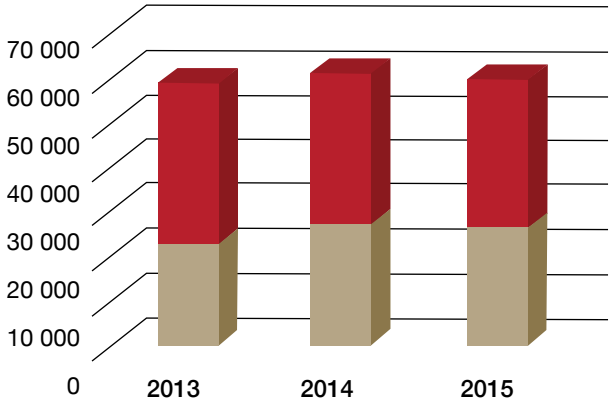

Bevilgning
Inntekter

Bevilgningsandel viser andel inntekt fra bevilgning i forhold til NDRs samlede inntekter. I 2013 utgjorde andelen 61,8%, i 2014 var den 54,8% og i 2015 60,64%.

[1] Regnskapstall i hht. kontantprinsippet

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

SAMLET VURDERING AV RESULTATER, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK I 2015

Mange av NDR sine oppgaver har et langt tidsperspektiv. Innen bevaring og restaurering har vi derfor valgt å rapportere på tiltak som er gjort i løpet av året. Disse arbeidene er del av langsiktige planer innen restaurering og vedlikehold av Nidaros domkirke og Erkebispegården. Hoveddelen av aktiviteten er knyttet til dette området. I 2015 ble spiret på domkirkens hovedtårn restaurert. Størst personellressurs har gått med til arbeidene på Kongeinngangen på korets søndre side. Arbeidene startet opp i 2010 og er planlagt fullført i 2020. Portalen er nå ferdig demontert.

Restaureringsavdelingen har videre ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold, hvor kostnader i stor grad er bundet opp i faste driftsutgifter som husleie, strøm, sikring mv.

Den publikumsrettede virksomheten har i 2015 prioritert formidling mot definerte målgrupper tilreisende (inklusive pilegrimer), lokal- og regional befolkning og fagmiljø. Det har vært økt aktivitet og det totale besøkstallet er 17% høyere enn i 2014.

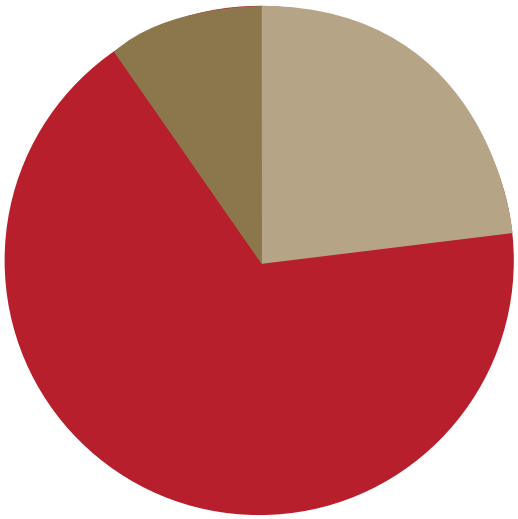

Publikumsavdelingen: 23,4%
Restaureringsavdelingen: 67,2%
Stab: 9,4%

LØNNS- OG DRIFTSKOSTNADER

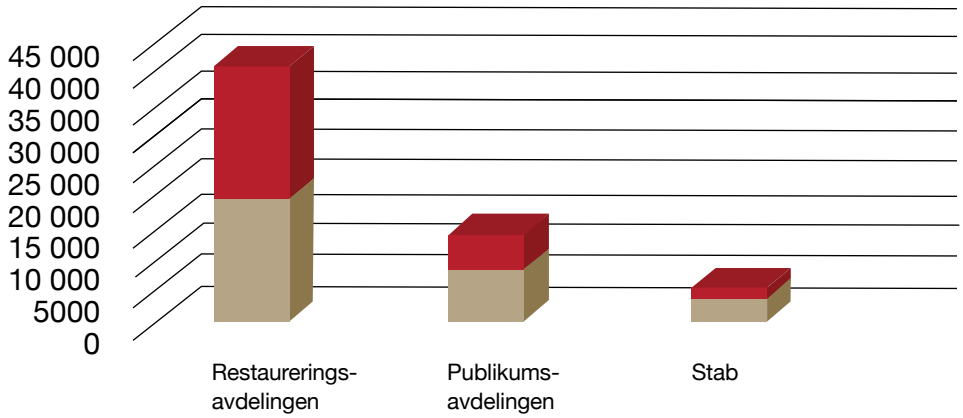

Andre driftskostnader
Lønnskostnader

Diagrammet viser at Restaureringsavdelingen, med drift, vedlikehold og forskning er det største satsningsområdet. Deretter kommer Publikumsavdelingen. Stabsfunksjonene utgjør den laveste andelen. I neste diagram vises fordeling på lønns- og driftskostnader.

Utsnitt fra Håkon Gullvågs serie ***Den bibelske syklus***

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

RESULTATER OG MÅLOPPNÅELSE ETTER HOVEDMÅL FRA TILDELINGSBREVET

Oppgave	Resultat 2014	Krav 2015	Resultat 2015		Kommentarer
1. Nidarosdomen og Erkebispegården ivaretas gjennom et planmessig vedlikehold som baserer seg på forskning og anerkjente konserveringsmetoder.					
Restaurering av Kongeinngangen.	Ikke á jour	Á jour	Ikke á jour	🟡	Ferdig demontert senere enn planlagt pga. større kompleksitet i arbeidet enn forventet.
Sikre steinleveranser.	Á jour	Á jour	Á jour	🟢	Gjennomført omfattende stein-undersøkelser Dalhaugen, Mosjøen. Hentet stein fra Grunnes, Målselv.
Orgelprosjekter (følgeprosjekt).	Ferdig innen tidsplan.	Ferdigstille vindfang.	Nesten ferdig innen tidsplan.	🟢	Glass ble ikke levert etter avtale, men settes opp først på nyåret.
Tilrettelegging for kororgel.	Á jour	Á jour	Á jour	🟢	Kirkelig fellesråd fikk satt opp orgelet etter planen.
Kartlegging og restaurering av spiret.	-	Gjennomført	Gjennomført	🟢	Tilstanden var god. Utført vedlikehold, sandblåsing og maling.
Doktorgradsavhandling Oktogonen.	Á jour	Sluttført	Sluttført	🟢	Doktordisputas i Nidarosdomen.
Forsøk på materialer. Bl.a. testing av mørtelblandinger.	Ikke á jour	Á jour	Ikke á jour på mørtelprosjekt.	🟡	Vil allikevel bli ferdig tidsnok for bruk på Kongeinngangen 2016.
Totalrehabilitering av Artilleribygget.	Ikke á jour	Á jour	Ikke á jour	🔴	Påvist taklekkasjer, klagesak. Sen tillatelse vedr. valg av fundamentering.
Konservering av dekorasjoner i Regalierommet.	Á jour	Á jour	Á jour	🟢	Krevende prosjekt, utprøving av nye metoder.
2. Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie blir formidlet til publikum.					
Besøkstall, antall	339 345	370 000	395 886	🟢	
Billettsalg, antall	173 793	168 000	181 465	🟢	
Nye nettsider	-	Lansering	Betaversjon lansert desember	🟡	
3. NDR opprettholder sin posisjon som et nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein.					
Alle verksteder skal ha minst to eksterne oppdrag	Á jour	Á jour	Á jour	🟢	

REDEGJØRELSE FOR RESTAURERING OG VEDLIKEHOLD AV NIDAROS DOMKIRKE OG ERKEBISPEGÅRDEN

Hovedmål 1:

Nidarosdomen og Erkebispegården ivaretas gjennom et planmessig vedlikehold som baserer seg på forskning og anerkjente konserveringsmetode

NIDAROS DOMKIRKE - KONGEINNGANGEN

Kongeinngangen er en portal med en overbygd forhall på søndre fasade av Nidaros domkirkes kor. Den er opprinnelig oppført i 1230-årene, og blant de mest dekorerte bygningsdelene på kirken. Den ble første gang restaurert rundt 1870, men portalen har siden den gang hatt problemer. Både i 1920- og 1950-årene ble det foretatt nye omfattende restaureringer. Nå er vi i gang med en svært omfattende restaurering der hele portalen nå er demontert. Det er denne gangen utført nøye forundersøkelser og beregninger, og målet er at Kongeinngangen blir stående i all sin prakt for våre etterkommere.

Periodemål for 2015

- Ferdigstille demontering av Kongeinngangen innen mai 2015.
- Gjennomføre konservering og nyhugging av stein med tanke på oppstart muring våren 2015.
- Gjennomføre prosjekter for å skaffe til veie kleberstein.
- For å sikre steinleveranser de kommende år, er det nødvendig å jobbe målrettet for å opprette en stabil leveranse.
- Utvikle kalkmørtel av optimal kvalitet.
- Løpende dokumentasjon og kvalitetssikring.
- Informasjon og formidling til andre fagmiljø og publikum om arbeidet.

Omtale og vurdering av resultater

I år ble inngangen ferdig demontert ned til fundamentene, slik at det er klart for å starte gjenoppmuring av Kongeinngangen i løpet av 2016. Steinhugging og konservering gikk imidlertid ikke helt etter planen. Steinen vi fikk fra det nye bruddet i Dalhaugen var hard å bearbeide, så det tok lengre tid å hugge hver enkelt stein. Vi klarte imidlertid å skaffe til veie stein av annen kvalitet fra Grunnesbruddet i Målselv på slutten av året, en stein som er betydelig enklere å jobbe med.

Reparasjonsmørtel som skulle benyttes ved konserveringen viste svakheter som måtte utbedres. Det har vært arbeidet med å utbedre mørtelen, og vi regner med å ha en god restaureringsmørtel klar til bruk rett over nyåret. Vi har fortsatt forskningsarbeidet i 2015 med å designe en optimal kalkmørtel for oppmuringen av Kongeinngangen.

Dokumentasjon og kvalitetssikringsarbeidet i prosjektet er ivaretatt. Prosjektet er formidlet ved en rekke verkstedsomvisninger hvor Kongeinngangen har vært den røde tråden i omvisningene. Likeså har vi deltatt på en rekke fagseminarer hvor Kongeinngangsprosjektet har blitt presentert.

Vurdering av ressursbruk

Ca. 1900 dagsverk er benyttet i år på Kongeinngangen. Dette er et svært komplekst prosjekt, og ressursbruken er som planlagt. Alle faggruppene i verkstedet er i større eller mindre grad involvert. Likeså bidrar Forsknings- og utredningsenheten inn i prosjektet på flere områder.
Effektiviteten i prosjektet kunne kanskje vært bedre, men kompleksiteten gjør det vanskelig å planlegge i alle faser. Prosjektet gir oss mye ny kunnskap som også øker og styrker vår kompetanse.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Kongeinngangen ble ferdig demontert i tide for å starte gjenoppmuringen våren 2016. Vi har god kontroll på at de steinene som er planlagt murt opp i 2016 enten kan gjenbrukes, er ferdig nyhugget eller konservert. Det har vært lagt ned en betydelig jobb for å skaffe til veie kleberstein av god kvalitet. Det er foretatt omfattende undersøkelser av forekomsten Dalhaugen ved Mosjøen. Likeså er det hentet stein fra det nedlagte bruddet Grunnes i Målselv, som gjør at klebersteinssituasjonen ikke er prekær.

Utviklingen av mørtler både for reparasjon og muring er et banebrytende og krevende arbeid. Selv om vi ikke er helt i mål, mener vi at vi nå er så nær at vi kan ta i bruk egenprodusert mørtel i prosjektet med det første. Prosjektet vekker tydelig stor interesse både hos menigmann og faggrupper. Prosjektet er blitt presentert på verkstedomvisninger, Åpen dag, Olavsfestdagene, nasjonale og internasjonale fagseminarer, både ved NDR og andre steder.

NIDAROS DOMKIRKE – ORGELPROSJEKTER

Kirkelig Fellesråd i Trondheim har ansvar for orgelprosjektene med restaurering og ombygging av Steinmeyerorgelet og bygging av nytt kororgel. Kororgelet ble ferdig i 2015. NDR har hatt flere oppgaver i tilknytning til disse prosjektene.

Trapp, heis, handicaptoalett og vindfang

Periodemål 2015

- Ferdigstilling av vindfang i nordre og søndre vestfrontinngang.

Omtale og vurdering av resultater
Vindfangene er det siste følgeprosjektet etter restaureringen av Steinmeyerorgelet. Etter antikvarisk godkjenning av løsninger og drøftinger etter at dummy var satt opp, ble arbeidene i kirken satt i gang og gjennomført med mål om ferdigstilling innen julehøytiden. De gamle løsningene med portierer ble revet og marmorfliser ble tatt opp av gulvet for støping av nye HC-ramper og senket dørterskel for økt tilgjengelighet. Ytterdørene ble restaurert og NDR bygget ferdig vindfangkonstruksjonene, klar for installasjon av glass. Produksjonen av herdet glass ble forsinket og endelig ferdigstilling forventes tidlig i 2016.

Vurdering av ressursbruk
Å få de rette godkjenninger og sette i gang bestillinger i rett tid er alltid en utfordring. Planlegging av alternativer og de nødvendige utredningene i forkant før beslutning kan i etterkant virke unødvendige, men det gir alle parter den nødvendige tryggheten i beslutningen som skal fattes.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Med unntak av glassvegger og -dører ble konstruksjonen ferdigstilt. De nødvendige tillatelser og glasset var utenfor vår kontroll. Måloppnåelsen fra vår egen side var tilfredsstillende, men vi ser at vi hadde tatt for lite høyde for forsinkelser hos eksterne leverandører.

Kororgel

Periodemål 2015

- Bistå Kirkelig fellesråd og orgelbyggeriet med nødvendig tilrettelegging for ferdigstillelse av kororgelet 1.12.2015.
- Ny plassering og utforming av kran på søndre kortriforium.

Omtale og vurdering av resultater
Nødvendige ombygginger og installasjoner knyttet til kororgel ble ferdig i tide for at orgelbygger kunne

starte installasjon av orgel. Under installasjonen har NDR bistått med hjelp og lagt til rette for at orgelet skulle bli ferdig til innvielse i november. Av gjenstående arbeid, er installasjon av noen flere orgelpiper i januar 2016.

Vurdering av ressursbruk
Det er benyttet ca.1 1/2 mnd.verk fra NDR i 2015. I tillegg har prosjektet medført kostnader til elektro, VVS og utvidelse av branndeteksjon.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
NDR har tilrettelagt og utført nødvendige tiltak under prosjektet med god måloppnåelse. Vi har mottatt god omtale fra Kirkelig fellesråd for vår deltagelse i prosjektet.

NIDAROSDOMEN – SENTRALTÅRN OG SPIR

Periodemål 2015

- Kartlegging og restaurering av domkirkens spir.
- Kartlegging av lekkasjepunkter og utbedring av kobbertak og takrenner.

Omtale og vurdering av resultater
Toppen av spiret på hovedtårnet (spirtoppen) har i flere år vært kilde til bekymring angående sikkerhet mot brudd og nedfall. Tilstanden til spiret og toppen var i 2014 forsøkt undersøkt ved hjelp av filming fra drone og ved utvendig klatring. Undersøkelsene ga ikke noe klart svar på tilstanden. Derfor ble det i år besluttet å bygge stillaser rundt spiret og få kartlagt, vedlikeholdt og eventuelt restaurert spirtoppen. Det kompliserte stillasarbeidet startet rett etter påske. Vedlikeholdet og restaureringen ble utført i noen hektiske uker på forsommeren. Prosjektet ble ferdigstilt tidlig i juli måned med godt resultat.

Vurdering av ressursbruk
NDR brukte ca. 350 timer på dette prosjektet. Flere eksterne firma bidro inn imot prosjektet. Størst var utgiften til stillaser. Totalt, med stillaser, sandblåsing, maling, forgylling mv brukte vi kr 1 050 000 på prosjektet. Med tanke på hvor sjelden en har anledning til å inspisere og restaurere denne delen av bygningen anser vi dette for vel anvendte ressurser.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Arbeidet på spirtoppen gikk stort sett som planlagt. Det dårlige vår- og sommerværet skapte noen utfordringer, både ved det å oppholde seg på en så luftig stillas og å få utført arbeidene.

Spirtoppen var i overraskende god stand, men det var absolutt behov for en ordentlig vedlikeholdsrunde. Selv om vi nå merker et våtere og villere vær enn tidligere, bør den nå stå trygt og, slik vi vurderer, uten noen vesentlig sikkerhetsrisiko for bygning og mennesker i lang tid framover.

Spirprosjektet ga oss svært god mediedekning. Både lokale og nasjonale aviser, radio- og tv-selskaper dekket dette spektakulære prosjektet. I tillegg ble prosjektet presentert under Olavsfestdagene, og det hadde mange følgere på sosiale media.

ERKEBISPEGÅRDEN – ARTILLERIBYGGET

Artilleribygget i Erkebispegården er under totalrehabilitering. Arbeidene ble påbegynt i 2010. Totalprosjektet er kostnadskrevende, og prosesser rundt tillatelser og godkjenninger har tatt lang tid. Progresjonen i prosjektet har også vært hemmet av uenigheter med eksterne entreprenører. Prosjektet

tar derfor lengere tid enn antatt. Etter planen skal det her etableres kontorer for NDR og Rustkammeret.

Periodemål 2015

- Ny prosjekteringsplan for resterende deler av restaurerings- og ombyggingsprosjektet.
- Fundamentering.

Omtale og vurdering av resultater
I løpet av 2015 har det ikke vært vesentlig framdrift i restaureringsprosjektet. Det var påvist taklekkasjer i det nylig omlagte taket og klagesak startet opp. Videre var tillatelse til fundamentering av forsterket konstruksjon ikke gitt før i mai måned. All videre planlegging var avhengig av hvilken konklusjon man havnet på med fundamentering. Planleggingsarbeid er startet opp igjen slik at fundamentering kan påbegynnes når temperaturforholdene er gunstige våren 2016.

Vurdering av ressursbruk
Det er inngått nye rammeavtaler om byggeledelse, prosjekt-/ prosjekteringsledelse og arkitekttjenester høsten 2015 og reprogrammering av bygget er igangsatt. Det er hyret inn advokat for å bistå NDR i klagesak vedr. taklekkasjene og SINTEF brukes for uavhengig tredjepartsvurdering. Forsinkelsene er ressursmessig krevende, men det er et mål at vi skal komme i havn uten unødig og urimelig skade.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
En prosjekteringsplan for restaureringen og istandsettingen av Artilleribygget ble ikke ferdigstilt, men arbeidet er startet opp. Mange gjensidige avhengigheter har ført til forsinkelsene. Først og fremst at det har tatt tid med tillatelser, men også at man har vært nødt til å fokusere på takkonstruksjonen og mangler i denne. Dette som skulle vært en avsluttet del av restaureringen må også følges opp i 2016. Oversikt over krav og behov i de videre restaureringsarbeidene gjør at vi nå forventer raskere planlegging og gjennomføring slik at forsinkelsen i noen grad kan reduseres.

ERKEBISPEGÅRDEN – KONSERVERING AV DEKORASJONER I REGALIEROMMET

Regalierommet i Erkebispegårdens Nordfløy har en svært sjelden dekor i norsk sammenheng og tilstanden på kalkmaleriene er dokumentert som svært alvorlig.

Periodemål for 2015

- Framdrift i hht. en restaureringsplan fra firmaet AAF Restaurierungen gmbh, med et tre års perspektiv.

Omtale og vurdering av resultater
Konsolidering av puss mot murverk i hvelvene ble gjennomført fra mai til september. Forsøk med nanokalk for å binde maling til puss hadde gitt gode resultater i 2014, men forsøket på å bearbeide større flater viste seg å gi skjolder i overflaten. Nye prøver og blandinger skal vurderes for valg av metode før videre konserveringsarbeider starter. Produksjon av riktig nanokalk kan være en utfordring, og foreløpig er det bare én produsent av dette materialet som har vist lovende resultater.

Vurdering av ressursbruk
NDR har et langvarig samarbeidsforhold til AAF Restaurierungen, Sveits. Kunnskapen om årsaker til forvitring og relevant konserveringsmetodikk er begrenset, og firmaet har gjennom et lengre

samarbeid opparbeidet seg erfaringer som er av uvurderlig betydning for å komme fram til en løsning på konserveringen, på tross av prøving og feiling. Dette er bekreftet ved Riksantikvarens oppfølging av prosjektet over tid. For å berge kalkmaleriene for ettertiden er det viktig å avsette nødvendige ressurser.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Det ble laget en framdriftsplan for konservering av veggmaleriene etter sesongen 2014, da man hadde prøvd ut bruk av nanokalk som metode. I 2015 fulgte man opp arbeidene i henhold til denne. Utprøving av nye metoder innehar alltid en viss risiko som helst ikke skal gå ut over uerstattelige kulturminner. Samtidig er det her nødvendig med utprøving for å finne best mulig virksom restaureringsmetode.

FORSKNING - OKTOGONEN I NIDAROS DOMKIRKE

Forskning på oktogonens tidlige bygningshistorie i Nidarosdomen, oppsummeres i doktorgradsavhandlingen «The Nidaros Cathedral Octogon. An Analysis of Architectural and Symbolic Setting for the Veneration of St. Olav and the Early Medieval Royal Mausoleum".

Periodemål for 2015

- Sluttføring av avhandling om Oktogonen i Nidarosdomen og disputas til graden Phd for forsker Øystein Ekroll.

Omtale og vurdering av resultater
Doktorgradsavhandlingen om Oktogonen i Nidarosdomen er ferdig, og doktordisputasen ble gjennomført i kirken med stort publikum til stede. I etterkant har dette gitt medieoppslag der den nye kunnskapen om byggingen av kirken og oktogonen er presentert.

Vurdering av ressursbruk
NDR har selv stått for initiativet og finansieringen av dette arbeidet, noe som har ført til en begrensing av ressurser til annen forskning. Etableringen av den nye kunnskapen om oktogonen gir oss likevel et godt grunnlag for videre forskning om domkirken og Erkebispegården.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Forskningsprosjektet om oktogonen har foregått over flere år og noe lenger tid enn normert for et løp til PhD ved universitetet. Dette forklares ved at arbeidet har foregått på deltid. Det har vært i tråd med våre planer. Med henvisning til opponentene i disputasen er forskningsarbeidet særdeles godt gjennomført og med høy kvalitet. Både når det gjelder vitenskapelige resultater og utvikling av bedriftens formelle forskningskompetanse har vi oppnådd våre mål i meget høy grad.

FORSKNING - MATERIALER

NDR har over lengre tid arbeidet med å utrede og utvikle egnede mørteltyper for restaurering av murverket i Nidarosdomen. For valg av metoder og gjennomføring av restaureringsarbeid er det behov for å reetablere kunnskap om sammensetning og utførelsesmetoder med forskjellige materialer.

Periodemål for 2015

- Analyser og rapportering av mørtelforsøk.
- Avholde et lite seminar om mørtelforsøkene for evaluering til valg av metode for Konge-inngangen.
- Oppstart av forsøk på overflatebehandling av stål.
- Sluttrapport med konklusjoner på kalkmørtelprosjektet ferdig innen mars 2015.

Omtale og vurdering av resultater
Testing og utvikling både av reparasjonsmørtel til

kleberstein og en god kalkmørtelblanding for gjenoppmuring av Kongeinngangen, har vært prosjekter som har strukket seg over tid. Vi har nå mest sannsynlig kommet fram til anvendbare resultater, og prosjektene er i avslutningsfaser og under rapportering. Kalkmørtelblandingen er også testet i flere former. Det er funnet fram til et begrenset utvalg blandinger vi tror kan anvendes i gjenoppbyggingen. Disse evalueres før endelig beslutning.

Kalkmørtelprosjektet har vært presentert i mange kollegiale fora utenlands og innenlands for drøfting av metodikk og kvalitet.

Det er startet opp testing med elektrolytisk behandling av stål. Rapport fra testene er ikke ferdigstilt, men lages for å forberede en mer inngående systematisk studie av virkning på stålet og senere bearbeiding av dette.

Vurdering av ressursbruk
Det er en liten utfordring med eksperimentelle blandinger å være nøyaktig i tilmålinger og seinere beskrivelser av resultatene i eksperimentene. Noen tester er derfor tatt flere ganger. Selv om deltagerne i prosjektene ikke har hatt dette som en del av sin grunnopplæring, har deres erfaringer som håndverkere vært avgjørende for å komme fram til de beste sammensetningene i begge prosjektene. Vi ser her hvordan teori og handlingsbåren kunnskap kan kombineres for å bringe frem «best practice», og vi mener ressursene er vel anvendt.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Det var et mål å finne fram til riktige mørtelblandinger i god tid før gjenoppmuring av Kongeinngangen skulle starte. Selv om valg av blandinger og rapportering har blitt forsinket i forhold til periodemålet, tyder alt på at vi vil være i mål i tide til gjenoppmuringen skal starte våren 2016. Laboratorieresultatene på restaureringsmørtelen er gode nok til at vi vil bruke den på skadet stein, men det mangler test ute gjennom en vintersesong. Det er konkludert med at de reparerte steinene som skal anvendes i gjenoppmuringen første sommer vil være lett tilgjengelige for reparasjon om de står i veggen også dersom mørtelen viser svakheter som ikke er avdekket i laboratorieforsøkene.

ARKIV OG SAMLINGER

NDRs historiske arkiv og samlinger skal overføres til moderne lagringsmedier og gjøres tilgjengelig internt og for allmenheten.

Periodemål 2015

- Etablere avleveringsavtale med Statsarkivet.
- Digitalisere, og om nødvendig, konservere ca. 350 enheter av storformat i samlingene.
- Sikre at arkiver og samlinger har tilfredsstillende tekniske og klimatiske lagringsforhold.

Omtale og vurdering av resultater
Det er ikke inngått avleveringsavtale med Statsarkivet. Videre gang i saken avhenger av Riksarkivet og prioriteringer i deres budsjett.

Det er ikke gjort digitalisering eller konservering av storformat, da kostnadene for dette ikke fikk plass på årets budsjett.

Det er gjennomført arbeider for sikring av gode tekniske og klimatiske lagringsforhold for arkiver og samlinger.

Vurdering av ressursbruk
Det har vært jevnlig kontakt med Statsarkivet vedrørende avlevering. Forsinkelsene har vært kjent og har ikke ført til unødig ressursbruk.

MENER NIDA
HISTORIE MÅ

Øystein Ekroll kjenner nasjonalhelligdommens historie b
kirkens

ROSDOMENS SKRIVES OM

edre enn de fleste. Nå har han gjort funn som kan endre historie.

FOTO: LARS ERIK SK

SIKKERHET OG BEREDSKAP

NDRs bygninger, områder og objekter skal til enhver tid være sikret i forhold til brann, innbrudd og skade.

Periodemål for 2015

- Redningsplaner for gjenstander i Nidarosdomen og Museet.
- Utvide brannsikringsanlegg med linje-deteksjon i Nidarosdomen.
- Gjennomføre krise- og beredskapsøvelse i hele organisasjonen.
- Utskifting av alarmsentral i Schirmersgt. 3-5 og Bispegt.11.
- Brannteknisk vurdering av Schirmersgt.3-5 og Kjøpmannsgt.1C.

Omtale og vurdering av resultater

NDR har hatt god fokus på sikkerhet i 2015. Det er gjennomført opplæring og øvelser for å sikre best mulig håndtering ved eventuelle kriser. Tekniske tiltak og installasjoner har blitt gjennomført ved betydelige oppgraderinger i Nidarosdomen og Lavetthuset. Det ble installert nytt brann/røyk-kamera i spiret, men det ble ikke skiftet alarm-sentral i Bispegata. 11.

Det har vært færre uønskede hendelser sammen-lignet med 2014. Driftsvakta har hatt færre utryk-ninger, men flere telefonhenvendelser sammenlig-net med 2014.

Vurdering av ressursbruk

De avsatte økonomiske ressurser har vært tilstrekkelig for gjennomføringen av tiltakene, og tilføring av ekstra midler har gitt høyere grad av sikkerhet i byggene der man har stort publikumsbesøk.

Omtale og vurdering av måloppnåelse

Planlagte sikringstiltak er gjennomført. Det er også gjennomført tiltak ut over det som var planlagt. Det er gjennomført krise- og beredskapsøvelse for ledergruppen, men en totaløvelse for hele bedriften gjenstår. Samlet måloppnåelse vurderes allikevel som meget tilfredsstillende.

DRIFT OG VEDLIKEHOLD (FDV)

NDR har ansvar for drift og vedlikehold av en bygnings-masse på nærmere 17 000 m^2. Oppgavene følges opp og utføres med referanse til Vedlikeholdsplan med tilstands- og risikoanalyse (2011).

Periodemål 2015

- Følge opp tiltak innenfor tilgjengelige ressurser og vedtatt tiltaksliste fra budsjettbehandlingen. Det legges vekt på sikring av middelalder bygninger og problematikk med forvitring.
- Gjennomføre to fasadeinspeksjoner på Nidarosdomen (sikkerhetstiltak).
- Revidere vedlikeholdsplan.
- Utrede ny belysning med delvis utskifting i Nidarosdomen.

Omtale og vurdering av resultater

Av planlagte tiltak ble det gjennomført løpende vedlikehold og utskifting av tekniske anlegg. Av utvendig vedlikehold i Erkebispegården, er det utført maling av vinduer i Nordfløyas søndre vegg i Erkebispegården og restaurering og maling av to kobbhus på Lavetthuset som en del av det planlagte utvendige vedlikeholdet i dette arbeidet. Nytt lysstyringssystem er innkjøpt for Nidarosdomen, med planlagt installasjon 2016, som første steg av oppgradering av belysningen.

Det er også gjennomført to utvendige fasadeinspeksjoner på domkirken. Vårens inspeksjon ble begrenset til vestfronten, grunnet avsperringer i forbindelse med at spiret på hovedtårnet ble vedlikeholdt og restaurert.

Høstens inspeksjon omfattet hele bygningen. Vi planlegger avsperringer mot deler av kirkeveggene, og det er gitt antikvarisk aksept for slik sikkerhetsavsperring.

Vurdering av ressursbruk
Vi brukte noe egen bemanning, men det var også nødvendig med innkjøp av eksterne tjenester som maler, elektro, VVS og anleggstjenester. Den korte og kalde sommeren gjorde utvendige malingsarbeider vanskelig, noe som førte til at det ble utført mindre maling enn forventet.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Fasadeinspeksjoner er gjennomført etter planen. Utskiftinger i tekniske anlegg og utvendig vedlikehold er planmessig utført.

Revidering av vedlikeholdsplanen forutsetter tilgjengelighet til bygningsdeler og overflater som man får ved hjelp av lift. Dette krever en annen systematikk i revisjonsarbeidet enn forutsatt. Revisjonen skjer fortløpende så langt man kan komme til.

Det arbeides for å finne finansiering til fornying av domkirkens innvendige belysning. Dette synes å være et langt prosjekt, og vil i første omgang bli fulgt opp ved et prøveprosjekt i kapittelhuset.

MILJØLEDELSE

NDR skal ta miljøhensyn gjennom innkjøp/forbruk, transport, avfallshåndtering, og energibruk.

Periodemål for 2015

- Miljøfyrtårnsertifisering. Forberede søknad.
- Kreve miljøsertifisering ved innkjøp og velge miljøprodukter der hvor dette alternativet er hensiktsmessig.
- Velge miljøvennlig transportalternativ der dette er hensiktsmessig.
- Motivere ansatte til å velge kollektive transportmidler, gå eller sykle til/fra jobb.
- 75 % utsorteringsgrad av avfallsmaterialet.
- Energiforbruket skal holdes på nivå som 2014.

Omtale og vurdering av resultater
Det er kartlagt hvilke bransjekrav som kreves for at NDR skal få Miljøfyrtårnsertifikat. Ekstern assistanse for klarering til sertifisering har ikke hatt kapasitet til å følge våre forberedelser. Arbeidet fortsettes derfor i 2016. Med noe tilrettelegging for sortering av avfall har vi oppnådd 79 % utsorteringsgrad som er 4% over forventet målsetting.

Energiforbruk 2015 er 73286 kWh lavere enn 2014. Dette skyldes delvis vær og temperatur, men også fokus på optimal drift av tekniske anlegg.

Vurdering av ressursbruk
Bedre utsortering av avfall og noe lavere energiforbruk har gitt innsparing i driftskostnader.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Arbeid med miljøsertifisering fortsetter neste år. Energiforbruk og avfallssortering er bedre enn målsetting.

REDEGJØRELSE FOR PUBLIKUMSRETTET VIRKSOMHET

Hovedmål 2:
Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie blir formidlet til publikum.

Den publikumsrettede virksomheten ved NDR skal dels bidra til at vi når målene om å formidle Nidaros domkirkes og Erkebispegårdens historie til publikum, og dels bidra til at vi når virksomhetens inntektskrav, fastsatt i årlig tildelingsbrev. NDR skal gjennom sin formidling både nå ulike fagmiljø og allmenheten, inklusive et internasjonalt publikum. Den publikumsrettede virksomheten skal sees i sammenheng med den nasjonale pilegrimssatsningen.

I 2015 har formidlingen vært spisset mot følgende definerte målgrupper:
- Tilreisende (turister og pilegrimer)
- Lokal- og regional befolkning (Trondheim og Trondheimsområdet)
- Fagmiljøer

Det er et langsiktig satsningsområde å legge til rette for et mest mulig optimalt møte mellom publikum og de enkelte anlegg, og presentere gode og publikumsvennlige formidlingsopplegg. Tilbakemeldingene fra publikum tyder da også på at kvaliteten på formidling blir stadig bidre. I årene framover vil det i økende grad satses på å trekke en større andel av publikum til Erkebispegårdsanlegget, og generelt å arbeide for ytterligere kvalitetsheving på vårt formidlingstilbud.

FORMIDLING TIL TILREISENDE (TURISTER OG PILEGRIMER)

Periodemål 2015

- Øke andelen cruiseturister som besøker Nidarosdomen.
- Bedre kvaliteten på mottak og formidlingstilbud til cruiseturister og andre store grupper.
- Øke kjennskapen til Erkebispegården inkludert Museet Erkebispegården og Riksregaliene, og opprettholde besøkstallet fra 2014 i Erkebispegården.
- Være en aktiv bidragsyter til pilegrimstradisjonene sammen med andre aktører, med et hovedfokus på pilegrimsmålet Nidarosdomen og Olavsarven.

Omtale og vurdering av resultater
I 2014 antok vi at mellom 20 og 25% av cruisepassasjerene som var i Trondheim besøkte Nidarosdomen. En sammenligning av fem utvalgte cruisedager med tilstøtende dager uten cruise i år viser en differanse i besøket som tilsier at

over 25% av cruiseturistene i sommer har besøkt Nidarosdomen. Det hefter noe usikkerhet rundt tallene, men vi velger allikevel å forholde oss til dem.

I arbeidet med en bedring av mottaket av cruisepassasjerer har vi utvidet kapasiteten på salg av billetter på de travleste dagene, og økt bemanningen i anlegget forøvrig for å gi de besøkende en best mulig opplevelse.
Det er i perioden juni-august gjennomført i underkant av 500 åpne omvisninger på norsk, engelsk, tysk og fransk. I tillegg har de besøkende hatt mulighet til å delta på tårnoppganger og til daglig å få høre Steinmeyerorgelet i bruk.
En publikumsundersøkelse gjennomført blant cruiseturister i 2015 viste at Nidaros domkirke var den mest populære attraksjonen i Trondheim, og den attraksjonen cruisepassasjerene husket best etter sitt besøk i byen.

Nidaros domkirke fikk i 2015 Trip Advisors utmerkelse ***Travelers Choice***, og var ved utgangen av året rangert som beste attraksjon i Trondheim. Av 69 aktiviteter/attraksjoner i Trondheim lå Museet Erkebispegården på plass nummer 12 og Riksregaliene på plass nummer 20. Dette viser relativ stabilitet fra 2014.

Det arbeides i samarbeid med Visit Norway og Trøndelag Reiseliv med markedsføringen av Nidaros domkirke og Erkebispegården. Det samarbeides også tett med Visit Trondheim rundt internasjonal PR. Et resultat av dette arbeidet var Travel Channels serie om vikinger, sendt i mars med 19 millioner potensielle seere, der en av episodene for en stor del var viet Nidaros domkirke.

NDR har i 2015 som tidligere år, samarbeidet tett med Nasjonalt Pilegrimssenter og Pilegrimsgården vedrørende mottak av pilegrimer. Det har i 2015 som i 2014 vært samarbeid om seminarer, og det er utviklet nytt pilegrimsdiplom. Det er også utstrakt samarbeid på markedsføringssiden.

Vurdering av ressursbruk
Gjennom året har det vært prioritert å holde god kontroll på den personellmessige ressursbruken, og vi har her kommet langt i å finne en god balanse. Når det gjelder markedsføringssiden er det alltid en sammenheng mellom markedsaktivitet og besøksresultat. Når målet er å øke besøkstallet innenfor flere segmenter er det derfor viktig at tilstrekkelige ressurser stilles til disposisjon. Avdelingen kunne her ønske seg en noe sterkere satsing.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Andelen cruisepassasjerer har økt og det er gjennomført tiltak for å bedre kvaliteten på mottak av cruise og andre større grupper som skissert ovenfor. Vi har i mindre grad klart å gjøre Erkebispegården kjent, til tross for f.eks. TV-innslag om anlegget, og vi ser en mindre nedgang i besøket i utstillingene i Erkebispegården i forhold til 2014. Dette skyldes imidlertid mye stengning av dom-

kirken i 2014 som sørget for et økt besøk og et veldig godt år for Erkebispegården. Besøkstallene i 2015 er godt over nivået fra 2013. Det har vært tett samarbeid med Pilegrimsgården og Nasjonalt Pilegrimssenter i 2015. NDRs hovedfokus i pilegrimssatsningen har vært å ha et så optimalt mottak av pilegrimer som mulig, samt legge tilrette for pilegrimsrelaterte tiltak som f.eks. egne gudstjenester for pilegrimer i Nidarosdomen.

FORMIDLING TIL LOKAL OG REGIONAL BEFOLKNING (OPPVEKSTSEKTOREN, FAMILIER OG KULTUR- OG HISTORIEINTERESSERTE)

Periodemål 2015

- Nidarosdomen og Erkebispegården skal være en viktig læringsarena for barnehager, grunnskole og videregående skole.
- NDRs anlegg skal videreutvikles som arena for opplevelser og læring for barne - familier.
- Opprettholde besøket i lavsesong ved å tilby et godt og variert program, inkludert skiftende utstillinger.
- Øke kjennskapen til NDRs publikumstilbud ved målrettet kommunikasjon.

I 2015 har i alt 9 065 barnehagebarn og skoleelever fra grunnskole og videregående skole deltatt på ulike formidlingstilbud i regi av NDR. Dette er en nedgang på om lag 12% i forhold til 2014. En vesentlig del av nedgangen skyldes at DKS-tilbudet Katedral og Orgelklang ble gjennomført i begrenset grad i 2015. Likevel er nedgangen urovekkende, og det vil i 2016 gjennomføres tiltak for å snu denne utviklingen.

Spesialomvisninger og familiearrangementer trekker lokale og regionale besøkende utenfor høysesongene. I overkant av 900 besøkende har deltatt på 93 gjennomførte spesialomvisninger. Det er gjennomført en rekke arrangementer som *Familiedag*, *Høyt og lavt i Nidarosdomen*, *Åpen dag i Verkstedene* og *Jul i Erkebispegården*.

På særskilte dager har det vært arrangert barne- og familieaktiviteter som har brakt publikum i nærkontakt både med våre håndverk og bygningenes historie.

Olavsfestdagene har vært et satsningsområde for NDRs publikumsrettede virksomhet i 2015. To nye formidlingstilbud for barn ble lansert, begge med stor suksess og alle billetter solgt.

Tre temporære utstillinger har vært satt opp i 2015: *To katedraler*, to nasjoner i Lavetthuset, *Den bibelske syklus* i Nidaros domkirke og *Capture the Blue*.

Omtale og vurdering av resultater

	Resultat 2013	Resultat 2014	Resultat 2015
Besøkstall barnehagebarn	1 329	1 033	1 000
Besøkstall skoleelever	8 325	9 319	8 065
Besøkstall lavsesong (januar-mai/sept-des)	181 303	148 478	191 801

Førstnevnte var et samarbeid med Polens ambassade i Oslo, Erkebispegårdsmuseet i Warszawa og en rekke private sponsorer, som fokuserte på gjenoppbyggingen av nasjonal-katedralene i Polen og Norge som symbol på gjenoppbyggingen av nasjoner. Utstillingen ble til i et godt samarbeid med museumsmiljøene i Warszawa, og den ble åpnet av Polens Kardinal Kazimierz Nycz ved hans offisielle besøk i Norge. Den bibelske syklus var en kunstutsmykning med malerier av kunstneren Håkon Gullvåg. Et samarbeid med Nidaros domkirke og Vår Frue menighet. Capture the Blue er en skulpturutstilling i regi av Trondheim kommune. Utstillingene har vært godt besøkt, og det er gjennomført tilbud gjennom Den kulturelle spaserstokken i tilknytning til de to førstnevnte utstillingene.

For å informere lokalpublikum er aktivitet og kommunikasjon på facebook av stor betydning. Ved utgangen av 2015 hadde Nidaros domkirkes facebookside 7 301 følgere, 32% flere enn ved inngangen inngangen til året. PR er også viktig, og både restaureringsvirksomheten, formidlingsvirksomheten og anleggene generelt har fått redaksjonell omtale så vel i regionale aviser som i nasjonalt TV. Blant annet var to barn med en av NDRs steinhuggere på jobb i NRK Super sin serie *Litt av en jobb*.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
På bakgrunn av vårt brede tilbud og den omfattende deltakelsen på vårt barnehage- og skoletilbud, framstår NDR som en viktig læringsarena for barnehager, grunnskole og videregående skole. I 2015 har det vært flere temporære utstillinger enn i 2014 og arrangementstilbudet er videreutviklet i forhold til foregående år, spesielt med tanke på tilbudet i tilknytning til Olavsfestdagene. Som et resultat ser vi at også besøket i lavsesong har steget i forhold til foregående år. At vi har klart å få flere Facebook-følgere og jevnlig får PR som synliggjør vår aktivitet, har også hjulpet oss til en god måloppnåelse.

FORMIDLING TIL FAGMILJØER

Periodemål 2015

- Opprettholde et godt tilbud til og samarbeid med kulturhistoriske fagmiljøer.
- Økt kjennskap til NDRs restaureringskompetanse.

Omtale og vurdering av resultater
Det er i 2015 gjennomført 19 omvisninger for eksterne fagmiljøer i verkstedene og seks i Nidaros domkirke. Boken *Nidarosdomens grunnfjell* av Per Storemyr ble lansert under Olavsfestdagene, og artikkelsamlingen fra Dombaumeistertagung 2014 er utgitt. En artikkelsamling fra NDRs seminar i 2013 er i produksjon, for utgivelse i mars 2016. Det er gjennomført to fagseminar i anleggene, og ansatte i NDR har deltatt på eksterne seminar i både inn- og utland.

Facebooksiden *Verkstedene ved Nidarosdomen* har hatt en økning på 27% i antall følgere i 2015, og har ved utgangen av året 1 737 følgere.

I forbindelse med restaureringen av spirtoppen opplevde vi stor pågang av regionale og nasjonale medier, og fikk et godt fokus på vår spesialkompetanse innen restaurering. Vi har også hatt oppslag i media i forbindelse med restaureringen av Regalierommet og Kongeinngangen.

Omtale og vurdering av måloppnåelse
Målsetningen var tre fagpublikasjoner i 2015. Her har vi kun utgitt to i løpet av året, mens den tredje er i produksjon ved årsskiftet. Tilbudet til og samarbeidet med eksterne fagmiljøer utover dette er tilfredsstillende, og vi opplevde stor publisitet rundt vår spesialkompetanse i tilknytning til restaureringsprosjekter.

5 VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

i tiden som kommer. Denne siden av vår virksomhet vil fortsette i minst like stor grad som hittil, og bør vokse i takt med de oppdrag og utfordringer som møter oss.

Noe spenning knytter det seg til endringen av forholdet mellom stat og kirke, som skjer pr. 2017, om dette vil få innflytelse på samarbeidet mellom NDR, Den norske kirke og andre brukere av katedralen. Pr. i dag ser det ut til at alt ligger til rette for å videreføre det eksisterende gode samarbeidet.

Med en fornyelse og utvikling av digitalt omvisningsverktøy sammen med økt fokus på Erkebispegårds-anlegget, har vi satt oss «hårete» mål for økning av besøkstallet i årene som kommer. Den økonomiske situasjonen med svakere norsk krone synes å vare ved, og med målrettet markedsføringsarbeid både nasjonalt og internasjonalt tror vi dette kan gi oss en betydelig økning i besøket.

Gjennom en styrking av formidlingstiltakene overfor skolens forskjellige nivåer, mener vi at det også her kan hentes mye.

I løpet av dette året skal hovedlinjene for feiring av NDRs 150-års jubileum i 2019 tegnes. Det meste tyder på at det vil være en meget vital 150-åring som passerer dette åremålsmerket.

6 ÅRSREGNSKAP

LEDELSESKOMMENTARER ÅRSREGNSKAPET 2015

FORMÅL

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) ble opprettet i 1869 og er underlagt Kulturdepartementet. NDR er et ordinært statlig forvaltningsorgan som fører regnskap i henhold til kontantprinsippet, slik det fremgår av prinsippnotene til årsregnskapet. NDRs hovedmål er at Nidaros domkirke skal forvaltes i respekt for det formål den skal tjene, og både Nidaros domkirke og Erkebispegården skal forvaltes i samsvar med sin kulturhistoriske betydning. Årsregnskapet utgjør del 6 i årsrapporten til Kulturdepartementet.

BEKREFTELSE

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten. Årsregnskapet gir et dekkende bilde av NDRs disponible bevilgning, regnskapsførte utgifter og inntekter.

VURDERINGER AV VESENTLIGE FORHOLD

I 2015 har NDR disponert tildelinger på utgiftssiden med kr. 54 921 000. Kr. 2 145 000 av dette er overføring av mindreforbruk i 2014. For å kunne disponere tildelingen fullt ut har NDR et inntektskrav på til sammen kr. 21 617 000. Netto tildeling er ut fra dette kr. 33 304 000.

I 2015 hadde NDR inntekter ut over inntektskravet på til sammen kr. 4 884 000. Merinntektene kommer i hovedsak som følge av økning i prisen på inngangsbilletter til Nidaros domkirke, Museet Erkebispegården og Riksregaliene i 2015.

Driftsutgiftene kom på til sammen kr. 60 993 000 noe som gir en merutgift ut over tildeling med kr. 6 072 000. Kr. 4 884 000 av merutgiftene dekkes inn ved merinntekter. Merforbruk etter dette er kr. 1 187 000. I forhold til dette kan trekkes frem at NDR ved årsskiftet hadde regnskapsført utestående fordringer med kr. 360 000 i internregnskapet.

Artskontorapporteringen viser at rapporterte utgifter til drift beløper seg til kr. 28 475 000. Utbetalinger til lønn, personalkostnader og sosiale utgifter beløper seg til kr. 33 544 000, hvor av kr. 1 026 000 dekkes inn ved sykepenger og andre refusjoner.

Av større kostnadskrevende tiltak som ble gjennomført i 2015 kan følgende trekkes frem:

•Innkjøp av kleberstein og undersøkelser for å finne egnet klebersteinsbrudd for fremtidige klebersteinleveranser.
- Kontroll og utbedring av Nidaros domkirkes spir.
- Konserveringsarbeider på de middelalderske kalkmaleriene i Erkebispegårdens nordfløy
- Skanning i Nidaros domkirke for utarbeidelse av digitalt grunnlagsmateriale.
- Ferdigstillelse av nytt vindfang på Nidaros domkirkes vestfront.
- Anskaffelse og oppsetting av stillas for videre restaureringsarbeider på Nidaros domkirke.
- Nytt lysstyringssystem i Nidaros domkirke.

Mellomværende med statskassen utgjorde pr. 31.12.2015 kr. 343 298. Oppstillingen av artskontorapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeld mellomværende består av.

TILLEGGSOPPLYSNINGER

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for NDR. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato men revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2016.

Trondheim, 1. mars 2016

Steinar Bjerkestrand
Direktør
Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest **Rapporteringsperiode: 201512** **Rapport kjørt:** 26.01.16 09:08

Oppstilling av bevilgningsrapportering for regnskapsår 2015

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2015	Merutgift (-) og mindreutgift
0342	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter		54 921 000	60 993 155	-6 072 155
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter			1 312 600	
Sum utgiftsført					54 921 000	62 305 755	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling	Regnskap 2015	Merinntekt og mindreinntekt (-)
3342	Salgsinntekter mv.	01	Driftsinntekter	18 043 000	22 164 773	4 121 773
3342	Ymse inntekter	02	Ymse	3 574 000	4 336 901	762 901
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse		116 903	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift		3 981 136	
Sum inntektsført				21 617 000	30 599 712	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet					**31 706 043**	
Kapitalkontoer						
60053301	Norges Bank KK /innbetalinger				31 209 166	
60053302	Norges Bank KK/utbetalinger				-63 842 552	
703884	Endring i mellomværende med statskassen				927 343	
Sum rapportert					0	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (201512)

Konto	Tekst	2015	2014	Endring
6260	Aksjer	0	0	0
703884	Mellomværende med statskassen	343 298	-584 044	927 343

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest

Note A Forklaring av samlet tildeling

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
0342 01	2 145 000	52 776 000	54 921 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre i hht avgitte belastnings-fullmakter	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter	Standard refusjoner på inntektspostene 15-18	Merinntekter iht merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
0342 01		-1 187 481		-1 187 481					-1 187 481		
				0					0		

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se rundskriv R-2/2013 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottatte belastningsfullmakter

Stikkordet «kan overføres»

Stikkordet «kan benyttes under»

Stikkordet «overslagsbevilgning»

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

Fullmakt til å bruke standard refusjoner av lønnsutgifter til å overskride utgifter

Fullmakt til å overskride driftsbevilgninger mot tilsvarende merinntekter

Fullmakt til å overskride investeringsbevilgninger mot tilsvarende innsparing under driftsbevilgninger under samme budsjettkapittel

Fullmakt til å overskride driftsbevilgninger til investeringsformål mot tilsvarende innsparing i de tre følgende budsjettår

Innsparing i regnskapsåret som følge av bruk av fullmakt til å overskride driftsbevilgninger til investeringsformål mot tilsvarende innsparing i de tre følgende budsjettår

Romertallsvedtak

Mulig overførbart beløp

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest **Rapport kjørt:** 26.01.16 09:08

Oppstilling av artskontorapporteringen for 2015

	Note	201512	201412
Inntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	846 596	944 866
Salgs- og leieinnbetalinger	1	25 655 077	26 640 637
Andre innbetalinger	1	0	
Innbetaling av finansinntekter	1	0	-18
Sum innbetalinger		26 501 673	27 585 485
Utgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter	2	33 543 572	32 875 451
Offentlige refusjoner vedrørende lønn	2	-1 025 690	-1 193 896
Andre utbetalinger til drift	4	28 474 481	27 218 591
Utbetaling av finansutgifter	4	792	707
Sum utbetalinger		60 993 155	58 900 853
Netto rapporterte utgifter til drift og investeringer		**34 491 482**	**31 315 368**
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
5700 Folketrygdens inntekter - Arbeidsgiveravgift		3 981 136	3 907 174
5309 Tilfeldige inntekter (gruppeliv m.m)		116 903	109 578
1633 Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift		-1 312 600	0
Sum inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler		2 785 439	4 016 752
Netto utgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		**31 706 043**	**27 298 616**
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		**31.12.2015**	**01.01.2015**
Fordringer (legg til linjer og vis på konto)	7	18 333	0
Kasse (legg til linjer og vis på konto)	7	431 196	132 679
Skyldig skattetrekk	7	-1 148 107	-1 179 491
Skyldige offentlige avgifter (legg til linjer og vis på konto)	7	1 041 804	462 966
Annen gjeld (legg til linjer og vis på konto)	7	72	-198
Sum mellomværende med statskassen		343 298	-584 044

Kontrollsum:
31 706 043
31 706 043
0

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest

Rapport kjørt: 26.01.16 09:08

Note 1 Inntekter rapportert til bevilgningsregnskapet 2015

	201512	201412
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer		
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	803 373	794 866
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	43 223	110 000
Tilskudd fra næringsliv og private	0	40 000
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	**846 596**	**944 866**
Salgs- og leieinnbetalinger		
Salgsinntekt varer, avgiftspliktig	4 193 997	4 085 820
Billettsalg, avgiftspliktig	13 334 678	11 338 189
Salgsinntekt tjenester, avgiftspliktig	1 800 716	4 922 471
Salgsinntekt varer, avgiftsfri	1 820 144	1 924 184
Salgsinntekt tjenester, avgiftsfri	168 642	253 036
Leieinntekt fast eiendom, avgiftspliktig	4 320 146	4 100 522
Annen leieinntekt	16 755	16 415
Sum salgs- og leieinnbetalinger	**25 655 077**	**26 640 637**
Innbetaling av finansinntekter		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst (agio)	0	-18
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	**0**	**-18**
Sum inntekter rapportert til bevilgningsregnskapet	**26 501 673**	**27 585 485**

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest

Rapport kjørt: 26.01.16 09:08

Note 2 Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter og innbetalinger av offentlige refusjoner vedrørende lønn 2015

	201512	201412
Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter		
Lønninger	28 660 738	28 228 571
Arbeidsgiveravgift	3 981 136	3 907 174
Honorarer	156 234	199 688
Andre ytelser	745 464	540 017
Sum utbetalinger til lønn og sosiale utgifter	**33 543 572**	**32 875 450**
Offentlige refusjoner vedrørende lønn		
Sykepenger og andre refusjoner	1 025 690	1 193 896
Sum offentlige refusjoner vedrørende lønn	**1 025 690**	**1 193 896**
Antall årsverk:	**62**	**60**

Note 4 Andre utbetalinger til drift og utbetaling av finansutgifter 2015

	201512	201412
Andre utbetalinger til drift		
Husleie	5 909 593	3 634 801
Vedlikehold egne bygg og anlegg	2 159 620	5 578 315
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	5 833 051	6 192 037
Inventar og maskiner, investeringer	954 319	111 898
Driftsmateriale	1 428 348	1 011 025
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	27 966	64 323
Mindre utstyrsanskaffelser	520 310	698 259
Leie av maskiner, inventar og lignende	589 897	566 729
Drifts transportmidler	68 587	86 128
Datakommunikasjon, telefon, porto	1 423 782	1 190 866
Konsulenter og andre kjøp av tjenester fra eksterne	4 104 542	2 868 850
Varekostnad (videresalg)	3 430 112	2 977 522
Reklame/profilering	242 389	259 047
Reiser og diett	520 243	613 070
Kurs og seminarer	699 218	786 906
Medlemskontingenter	130 043	130 059
Øvrige driftsutgifter (*)	432 460	448 756
Sum andre utbetalinger til drift	**28 474 481**	**27 218 591**
Utbetaling av finansutgifter		
Renteutgifter	792	707
Agiotap	0	0
Andre finansutgifter	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	**792**	**707**
(*) Bør spesifiseres ytterligere dersom det er vesentlige poster som bør fremgå av regnskapet		

Virksomhet: G2 - Nidaros Domkirkes Rest **Rapport kjørt:** 26.01.16 09:08

Note 7 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen 2015

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

		201512 Spesifisering av bokført avregning med statskassen	201512 Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler				
	Finansielle anleggsmidler*	0	0	0
	Sum	**0**	**0**	**0**
Omløpsmidler				
	Kundefordringer	418 153	0	418 153
	Andre fordringer	18 333	18 333	0
	Kasse og bank	431 196	431 196	0
	Sum	**867 683**	**449 530**	**418 153**
Kortsiktig gjeld				
	Leverandørgjeld	36 202	0	36 202
	Skyldig skattetrekk	-1 148 107	-1 148 107	0
	Skyldige offentlige avgifter	972 459	1 041 804	-69 345
	Annen kortsiktig gjeld	72	72	0
	Sum	**-139 374**	**-106 231**	**-33 143**
Langsiktige forpliktelser				
	Annen langsiktig gjeld	0	0	0
	Sum	**0**	**0**	**0**
Sum		**728 309**	**343 298**	**385 010**

NIDAROS DOMKIRKES
RESTAURERINGSARBEIDER